Kur'an tefsir edilebilir mi

Gayrimüslimlerin Müslümanlara karşı en temel kaçamak itirazlarından biri Kur'ân'ın tefsir edilemez oluşudur ve böyle bir şey yaptığımızda bizi 'âyet bükücü' olarak adlandırmaktalardır. Bu görüşü birkaç âyet ile savunmaktalardır.

Kur'ân Apaçık mı?

İddia I: Kur'ân pek çok yerde kendisini apaçık kitap olarak ifade etmektedir. [1] Buna göre herkes Kur'ân'ı anlamalı, bu da tefsirlerin geçersiz olduğuna delildir.

Cevap: Bu itiraz kendisiyle çelişmektedir. Eğer Kur'ân tefsir edilemeyen bir kitap ise, Kur'ân'ın apaçık olmasından onun tefsir edilemeyeceğini çıkartmak bir tefsir değil midir nitekim âyetten bir anlam çıkaran biri Kur'ân'ı tefsir etmiş olur.

İkinci olarak, Kur'ân'ın apaçık olması, onun Allah tarafından şüphe duyulmayacak şekilde açık olmasını ifade ediyor olabilir. Mesela bir âyette 'apaçık fetih' ifadesi geçmektedir. [2] Bunun anlamı nedir? Âyet 'galibiyette şüphe edilmeyecek kadar açık olan bir fetih' anlamındadır. Yine başka bir âyette Hz. Mûsâ'ya 'apaçık bir güç' verildiğinden bahsedilmektedir. [3] Bu ifade 'Allah'tan geldiği şüphe edilmeyecek bir güçtür' anlamına gelir. Yine başka bir âyette Peygamberimizin 'apaçık bir uyarıcı' olduğu söyleniliyor. [4] Peki herkes onun uyarıcı olduğunu anlamış mıdır? Hayır, bu âyet de önceki îzâhlara benzer bir îzâha sahiptir.

Üçüncü olarak, Kur'ân'ın apaçık olması, onun herkes tarafından açıp okunabileceğini, herkese açık bir kitap olduğunu ifade ediyor olabilir. Beydâvî bunu şöyle ifade etmektedir: "… 'açık âyetler olarak' gözlerin göreceği şekilde." [5]

Dördüncü olarak, âyet görünür olarak açıklığı ifade ediyor olabilir. Mesela anlaşılması zor yani mânâsı derin bir söz söylesem ve sesim net duyulsa, benim anlaşılır konuştuğum söylenilir fakat mânâ bakımından anlaşılır olduğum söylenilemez. Aynı şekilde Kur'ân Arapça olarak okunduğu zaman gayet anlaşılır net bir şekilde okunmuştur, yazılmıştır ama asıl kastedilen mânâyı herkes anlayamaz bunun için ilim tahsili gerekir. Buna delil olacak bir âyet vardır: Meryem 73. "Kendilerine âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman …"

Bu âyetteki 'açık açık okunmak'tan maksat herkesin Kur'ân'ı anlayacağı mıdır? Hayır, burada açık şekilde okunmadan bahsediliyor yani Peygamber Kur'ân'ı okurken kelimeler açık şekilde anlaşılıyor. Buna delil olabilecek başka bir âyet de şöyledir: Mâide 15. "Resûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok (kusurunuzu) da affediyor."

Âyetteki 'açıklamak' yorumlamak mânâsında değildir, tebliğ etmek (anlatmak) mânâsındadır. Yine başka bir âyette 'gizlemenin' tersi olarak 'açıklamak' kelimesi kullanılmıştır: Âl-i İmrân 187. "Onu (Kitabı) mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz."

Beşinci olarak, Allah Kur'ân'ın apaçık olduğunu söylemeden şöyle buyurmaktadır: Hicr 1. "Elif-lâm-râ. Bunlar kitabın, apaçık Kur'ân'ın âyetleridir."

Bu âyetin başındaki üç harf mukattaa harflerdir ve bunlar Kur'ân'daki anlaşılması en zor olaylardan biridir. Bu harfler hakkında elliden fazla görüş ileri sürülmüştür ama Allah bunların apaçık olduğunu söylemektedir. Bu da bize apaçıklığın her olayı anlamakla ilişkisi olmadığını göstermektedir.

Altıncı olarak, Peygamberimiz Arapça bilmeyen birinin Kur'ân okuyunca o âyeti anlamayacağını bilmiyor muydu? Biliyordu, hatta bu konuda âyet bile var. [6] Bu da apaçık ifadesinin Gayrimüslimlerin anladığı mânâda olmadığını göstermektedir.

Yedinci olarak, pek çok âyet Kur'ân'ın herkes tarafından anlaşılmayacağına delildir. Bu deliller de şunlardır: Allah pek çok âyette Gayrimüslimlerin Kur'ân'ı anlamadığını söylemektedir. [7]

Sekizinci olarak, Allah pek çok âyetin sonradan anlaşılacağını söylemektedir. [8] Eğer bazı âyetleri sonradan kavrayacaksak Kur'ân'ın tefsiri câiz olur çünkü buna göre Peygamber zamanındaki insanlar bu tür âyetleri yanlış yorumlamışlardır yani Kur'ân illa herkes tarafından anlaşılacak değildir.

Dokuzuncu olarak, hadisler ve âyetler müteşâbih âyetlerin olduğundan bahsetmektedir. [9] Bu âyetler mânâları kapalı olan ve ancak Allah ve ilimde derinleşenler tarafından anlaşılabilecek âyetlerdir.

Onuncu olarak, Allah müteşâbih âyetlerin bazıları tarafından yanlış te'vil edildiğini söylemektedir. [10] Bu da Kur'ân'ın tefsir edilebileceğine delildir ve insanların onu yanlış anlayabileceğine.

On birinci olarak, Allah pek çok âyette Kur'ân'ı tefekkür etmemizi söylemektedir. [11] Eğer Kur'ân'ın her şeyi anlaşılmalıysa derin derin düşünmenin ne anlamı vardır?

On ikinci olarak, Allah Gayrimüslimlerin âyetleri kavrayıp anlamadan inkâr ettiklerini söylemektedir. [12] Bu da herkesin Kur'ân'ı anlaması gerekmediğine delildir.

On üçüncü olarak, Kur'ân mü'minlere şifa, kâfirlere zülümdür. [13] Mü'min Kur'ân'ı okuyup ondan istifade eder, onu beller ve onu anlar, kâfir ise onu anlamaz. [14] Bu da Kur'ân'ın kâfirler tarafından yanlış anlaşılabileceğine delildir.

On dördüncü olarak, Kur'ân'da her şeyin misâli verildiği belirtiliyor. [15] Bu misâlleri çıkartmak için tefsir yapılmalı nitekim belirttiğim gibi tefsir âyetten mânâ çıkartmaktır ve misâller bunun kapsamına girerler.

On beşinci olarak, Kur'ân Peygamberimiz âyetleri açıklama görevinden bahsetmektedir. [16] Bu da tefsirin gerekli olup, onun câiz olduğunu göstermektedir.

On altıncı olarak, Peygamberimiz [17], Sahâbîler [18] ve tâbiînden [19] olanlar Kur'ân'ı tefsir etmişlerdir, bu da Kur'ân'ın tefsir edilebileceğine delildir.

On yedinci olarak, Allah Kur'ân'ın uzak bir kitap olduğunu söylemektedir: Bakara 2. "Bu, kuşkusuz, erdemliler için yol gösterici bir kitaptır."

Âyetteki 'zâlike' (bu) kelimesi uzakta olan bir şey için kullanılır. Bu da âyetlerin uzak yani derin bir mânâya sahip olduğuna işarettir ve bu mânâlar öyle uzak ki Kur'ân'ın tüm mânâlarına ulaşamayacağımız ifade edilir. [20] İlginç olan başka bir nokta da bu âyetin mukattaa harflerden oluşan bir âyetten sonra gelmektedir. Bu da bu harflerin çok derin bir mânâya sahip oluğuna delildir. Bu âyet açık şekilde Kur'ân'ın hemen anlaşılması gerekmediğine delildir.

On sekizinci olarak, Peygamberimiz İbn Abbâs'a şöyle dua etmiştir: "Allah'ım! Abdullah'a kitabı ve hikmeti öğret, onu dinde fakîh kıl ve ona te'vili öğret." [21]

On dokuzuncu olarak, Kur'ân'ın te'vil edilebilirliğine dair pek çok hadis vardır:

İbn Abbâs şöyle buyurmuştur: "Kur'ân; birçok ihtiyaçlara cevap veren, ilimleri bitip tükenmeyen ve gâyesine ulaşılmayan bir kitaptır. Kur'ân'ı inanarak tetkik eden kurtulur, nefretle tetkik eden de dalâlete düşer. Kur'ân'da kıssalar, emsal, helal, haram, nâsih, mensûh, muhkem, müteşâbih, zâhirî ve bâtınî mânâlar vardır. Kur'ân'ın zâhiri, tilâveti, bâtını ise te'vilidir. Kur'ân'ı bilginlerden öğrenin, bilgisizlerden uzaklaşın." [22]

Hz. Ali şöyle nakletmektedir: "Resûlüllah'ın şöyle buyurduğunu işittim: İlerde birtakım fitneler doğacaktır. Ya Resûlüllah; Bunlardan nasıl kurtuluruz? diye sorduğumda şöyle buyurdu: "Kurtuluş, Allah'ın Kitabındadır. Kur'ân, hak ile batıl arasını ayıran kesin bir hükümdür, bir eğlence değildir. Kur'ân'ı terk edeni, Allah helâk eder, O'nun dışında hidâyet arayanı dalâlete sevk eder. O, tutunacak sağlam bir Kitap, hikmetli bir zikir, dosdoğru bir yoldur. Kur'ân, hevâ ve hevesi yanlış yola çekmeyen, dile kötü söz söyletmeyen, ulemâyı hiç bıktırmayan, ne kadar okunursa okunsun değerini kaybetmeyen, hikmetleri tükenmek bilmeyen bir kitaptır." [23]

Peygamberimiz bu hadiste açık şekilde Kur'ân'ın tefsir edilebileceğini söylemektedir. Ulemâ Kur'ân'ı okumakta niye sıkılmaz? Çünkü onu tefsir ederek pek çok anlam çıkartmaktadır. Hadisteki 'hikmet' kelimesinin mânâsı da Kur'ân'dan çıkartılan anlamlardır. Bunlar tefsire muhtaçtır. Eğer Kur'ân'ı herkes anlayacak olsa, hikmetleri en baştan beri tükenmiş olmalıydı. Bunlara benzer daha sayısızca hadis vardır.

Yirminci olarak, Peygamberimiz hadislerde Müslümanların icmâ ettiği konularda yanılmayacağını söylemiştir. [24] Bu da demektir ki: Peygamber ihtilaflı konuların olacağını biliyordu yani Peygamberimiz açık şekilde Kur'ân'ın herkes tarafından anlaşılamayacağını biliyordu.

Yirmi birinci olarak, Peygamberimiz ümmetinin 73 fırkaya bölüneceğini söylemiştir. [25] Bu da Kur'ân hakkında ihtilafların olacağını bilmesini gerektirir.

Sonuç olarak, Kur'ân'ın herkes tarafından anlaşılması gerekmediği açıktır.

Muhkem Âyetler

İddia II: Kur'ân'a göre her âyet muhkemdir yani hiçbir âyetin te'vile ihtiyacı yoktur. [26]

Cevap: Bu âyetteki 'uhkimet' kelimesi Âl-i İmrân 7. âyetteki 'muhkem' kelimesinden farklıdır. 'Uhkimet' 'sağlamlaştırılmış' mânâsında kullanılmıştır. Alimler bu kelimeye şu mânâları vermişlerdir: "İlk mânâ: 'O sağlamlaştırılmıştır; diğer kitaplar ve şeriatlar gibi neshedilmemiştir.' İkinci mânâ: 'Emir ve yasaklarla sağlamlaştırılmıştır.' Üçüncü mânâ: 'Bâtıldan sağlamlaştırılmış, yani uzaklaştırılmıştır.' Dördüncü mânâ: 'Sağlamlaştırılmış, toplanmıştır.' Beşinci mânâ: 'Âyetleri, çok sağlam, muhkem, tıpkı muhkem ve sağlam bir bina gibi kendisinde hiçbir noksanlık bulunmayan ve herhangi bir bozukluk da mevcut olmayan bir tarzda tertip edilmiştir." [27]

Kur'ân Açıklanmış mıdır?

İddia III: Az önceki iddiada kullanılan âyette Kur'ân'ın açıklanmış olduğu söyleniliyor. [26] Buna göre Kur'ân'ı Allah zaten tefsir etmiştir.

Cevap: Bu âyetteki 'açıklama' 'anlatma, tebliğ etme' anlamındadır. Allah Kur'ân'da pek çok helâli ve haramı açıklamıştır, pek çok kıssayı anlatmıştır vs.

İkinci olarak, âyette kullanılan 'fussilet' kelimesi 'ayırmak' kökünden gelir bu yüzden Müfessirler demişlerdir ki Allah Kur'ân'ı parça parça indirmiştir yani Peygamber Kur'ân'ı fasıl fasıl tebliğ etmiştir. [27]

Eğer denilirse ki: Âyette 'sonra açıkladı' yazılıyor. Kur'ân'ın sağlamlaştırılmasından sonra âyetler nasıl tebliğ edilmiş olabilir? Sağlamlaştırıldıklarında zaten tebliğ edilmiş değiller miydi?

Biz deriz ki: Âyetteki 'sonra' kelimesi 'bir de' anlamına gelir. Yani bu zamanda sonralık değil, haber verilişte sonralıktır. Mesela bir şeyi delillendirince argümandan argümana geçtiğimizde 'sonra şöyle bir şey var' deriz. Buradaki sonralık zaman olarak sonralık değil, haber bakımından sonralıktır. Bu kullanılış Kur'ân'da yaygındır. [28]

İkinci olarak, Kur'ân tebliğ edilmeden önce sağlamlaştırılmış olabilir. Yukarda verdiğim mânâlara bakarsak bu mümkündür. Allah Kur'ân'ı emirlerle tebliğ edilmeden önce sağlamlaştırmıştır nitekim Kur'ân Allah'ın ilminde zaten mevcut idi.

Kur'ân'da Her Şeyin Açıklanmış Olması

İddia IV: Allah Kur'ân'da her şeyin açıklandığını söylemektedir. [29] Buna göre tefsir câiz değildir.

Cevap: Kur'ân'da her bilginin olmadığı açık bir şeydir buna göre belli bir şeye işaret edilmiş olmalıdır. Bu yüzden alimler her şeyden maksat dinin temel emirleri ve yasakları demişlerdir.

Başka Müfessirler Kur'ân hem kendisi pek çok olayı açıklayıp diğer konuları Sünnete [30] ve kıyasa havâle ederek açıklamıştır. [31]

Belirtelim ki 'açıklama' kelimesi 'anlatmak, tebliğ etmek' anlamındadır. Allah her şeyi âyetlerin zâhirî ve bâtınî anlamlarıyla açıklamıştır. [32]

Allah'ın Âyetleri Açıklamış Olması

İddia V: Allah âyetlerini açıkladığını söylemektedir. [33]

Cevap: Buradaki açıklama da 'anlatmak, tebliğ etmek' anlamındadır. Hem tüm bu âyetlerin sonunda Allah düşünenlere açıkladığını, bilen bir topluma açıkladığını söylemektedir. Bu da demektir ki, Kur'ân'ı anlamak için tefekkür edilmeli.

Kur'ân'ın Açıklanması Allah'a mı Aittir?

İddia VI: Allah âyetlerin tefsirini kendine havâle etmektedir. [34]

Cevap: Âyetteki muhatap Peygamberimizdir, bizler değiliz. Yani bizim Kur'ân'ı tefsir etmemiz câizdir fakat Peygamber vahiy alırken, ona özel olarak âyetlerin mânâlarını açıklamaktaydı.

Kur'ân'ın Türlü Türlü Açıklanmış Olması

İddia VII: Allah Kur'ân'ın türlü türlü açıklandığını söylemektedir. [35]

Cevap: Bu âyetlerde kastedilen şey Kur'ân'da anlatılan bir kıssanın veya başka bir bilginin pek çok defa açıklanması yani anlatılmasıdır. [36]

Açıklayıcı Âyetlerin İndirilmiş Olması

İddia VIII: Allah Kur'ân'da açıklayıcı âyetlerin olduğunu söylemektedir. [37]

Cevap: Bu âyetlerde de hükümler gibi şeylerin açıklanmasından bahsediliyor. Hem iddiayı doğru kabul etsek bile bu Kur'ân'ı tefsir edemeyeceğiz anlamına gelmez. Biz deriz ki: Kur'ân'daki bazı âyetler diğer âyetleri açıklamaktadır. Ki böyle âyetler vardır. Bir de bazı Müfessirler bu âyetleri 'açık deliller' olarak anlamışlardır. [38] Sonuç olarak, tefsir her türlü câizdir.

Kitapta Hiçbir Şeyin Eksik Bırakılmaması

İddia IX: Kur'ân'da hiçbir şey eksik bırakılmamıştır. [39]

Cevap: Bu âyet açık şekilde Levh-i Mahfûz'dan bahsetmektedir [40] yani evrendeki tüm bilgilerin bulunduğu kitaptan. [41]

Kur'ân'ın Anlamamız İçin Kolaylaştırılması

İddia X: Allah âyette öğüt alalım diye Kur'ân'ı kolaylaştırdığını söylemektedir. [42]

Cevap: Bu âyet hakkında farklı yorumlar vardır. Bir yoruma göre Allah Kur'ân'ın ezberlenmesini kolaylaştırmıştır nitekim âyetteki 'zikr' kelimesi bu anlama geliyor olabilir. İkinci olarak, anlaşılması kolaylaştırılmış olabilir [43] fakat bu demek değil ki herkes anlayacak. Düşünmemiz için kolaylaştırıldığını söylenilmektedir, buna göre kolaylaştırılmamış olsaydı onun hakkında hiç düşünemiyor durumda olurduk. Hem Kur'ân'ı düşünüp öğüt almak, tefsir yapmaktır yani bu âyetten tefsirin câiz olmadığı çıkartılamaz.

Kur'ân'ın Detaylıca Açıklanmış Olması

İddia XI: Allah Kur'ân'ın detaylandırılmış şekilde indirildiğini söylemektedir. [44] Bu da bize tefsir şansı verilmediğine delildir.

Cevap: Kur'ân'ın açıklanmış olması tefsir edilemeyeceğine delil midir? Buradan bunu çıkartmak da bir tefsirdir.

İkinci olarak, âyetteki 'mufessalen' kelimesi 'ayırmak' kökünden gelir buna göre Kur'ân hakkı ve bâtılı ayırt edecek şekilde indirilmiştir. [45]

Kaynaklar

1. Hac, 22/16.

2. Fetih, 48/1.

3. Nisâ, 4/153.

4. A'râf, 7/184.

5. Beydâvî, Envârü't-tenzîl, Hac, 22/16 tefsiri.

6. Fussilet, 41/44.

7. En'âm, 6/25; Kehf, 18/57; Fussilet, 41/44.

8. Neml, 27/93; Sâd, 38/87-8; Fussilet, 41/53.

9. Âl-i İmrân, 3/7; Zümer, 39/23; Buhârî, Câmiʿu's-sahîh, Tefsîr, 4547; Ebû Dâvûd, Es-Sünen, Sünnet, 2.

10. Âl-i İmrân, 3/7.

11. Kasas, 28/51; Sâd, 38/29; Muhammed, 47/24.

12. Neml, 27/84.

13. Tevbe, 9/124-5; İsrâ, 17/82.

14. Vehbe Zühaylî, Tefsirü'l-Münir, İsrâ, 17/82 tefsiri.

15. Kehf, 18/54.

16. Nahl, 16/44.

17. Hadis kitaplarındaki tefsir bölümleri buna delildir.

18. İbn Abbâs, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Âişe.

19. Katâde, İkrime, Mücâhid, Atâ, İbn Cüreyc.

20. Fahrüddîn er-Râzî, Mefâtîhu’l-gayb, Bakara, 2/2 tefsiri.

21. İbn Mâce, Es-Sünen, Vudû, 166.

22. Es-Suyûtî, el-İtkân, Müfessirde Aranan Şartlar ve Uyması Gereken Esaslar, Tasavvufî Tefsîr.

23. Es-Suyûtî, a.g.e., Kur’ân’dan İstinbat Edilen İlimler, 5322-3.

24. Buhârî, a.g.e., Fiten, 2, 11; Ebû Dâvûd, a.g.e., Fiten, 1, İlim, 10; Tirmizî, Es-Sünen, Fiten, 7, 2167; İbn Mâce, a.g.e., Fiten, 8, 3950.

25. İbn Mâce, a.g.e., Fiten, 17; Tirmizî, a.g.e., Îmân, 18.

26. Hûd, 11/1.

27. İbnü’l-Cevzî, Zadü’l-Mesir fi İlmi’t-Tefsir, Hûd, 11/1 tefsiri; Fahrüddîn er-Râzî, a.g.e., Hûd, 11/1 tefsiri.

28. Yûnus, 10/46; Beled, 90/12-17.

29. Nahl, 16/89.

30. Resûle itaati emreden âyetler buna delildir.

31. Beydâvî, a.g.e., Nahl, 16/89 tefsiri; Fahrüddîn er-Râzî, a.g.e., Nahl, 16/89 tefsiri; Nesefî, Medarikü't-Tenzi’l-Ve Hakaiku’t-Te’vil, Nahl, 16/89 tefsiri.

32. Es-Semerkandî, Tefsîrü’l-Kur’ân’i’l-Kerîm, Nahl, 16/89 tefsiri; İbn Âşûr, Tahrîr ve’t-Tenvîr, Nahl, 16/89 tefsiri.

33. Bakara, 2/219, 221, 230, 242, 266; Âl-i İmrân, 3/118; Mâide, 5/75, 89; Nûr, 24/18, 58-9, 61; Hadîd, 57/17.

34. Kıyâme, 75/19.

35. En’âm, 6/105; A’râf, 7/58; İsrâ, 17/41, 89; Tâ-Hâ, 20/113; Ahkâf, 46/27;

36. Kurtûbî, Câmiʿli-ahkâmi’l-Kurʾân, İsrâ, 17/41 tefsiri.

37. Nûr, 24/34, 46.

38. Fahrüddîn er-Râzî, a.g.e., Nûr, 24/46 tefsiri.

39. En’âm, 6/38.

40. Beydâvî, a.g.e., En’âm, 6/38 tefsiri; Nesefî, a.g.e., En’âm, 6/38 tefsiri; İbnü’l-Cevzî, a.g.e., En’âm, 6/38 tefsiri; Kurtûbî, a.g.e., En’âm, 6/38 tefsiri; Fahrüddîn er-Râzî, a.g.e., En’âm, 6/38 tefsiri; Vehbe Zühaylî, a.g.e., En’âm, 6/38 tefsiri.

41. En’âm, 6/38, 59; Yûnus, 10/61; Hûd, 11/6; Hac, 22/70; Sebe, 34/3.

42. Kamer, 54/17.

43. Kurtûbî, a.g.e., Kamer, 54/17 tefsiri; İbnü’l-Cevzî, a.g.e., Kamer, 54/17 tefsiri; Fahrüddîn er-Râzî, a.g.e., Kamer, 54/17 tefsiri.

44. En’âm, 6/114.

45. İbnü’l-Cevzî, a.g.e., En’âm, 6/114 tefsiri.